

ЩО ТАКЕ РОЗЛАДИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ?

Коли ми говоримо про розлади спектру аутизму (а ще кілька років тому говорили лише про аутизм), то насамперед хочемо сказати, що це широкий спектр різних форм розладів, об'єднаних спільними характеристиками, а саме: труднощами у побудові соціальних стосунків, спілкуванні та особливою стереотипністю поведінки. І власне введення поняття спектру підкреслює, що ці характеристики можуть бути виражені дуже по-різному і що в групі таких дітей можливі дуже різні ступені важкості цього розладу: діти з РСА можуть дуже відрізнятися один від одного своєю здатністю встановлювати контакт з оточенням як за допомогою мови, так і невербального спілкування, рівнем інтелектуального розвитку. Важко відшукати хоча б двох дітей з однаковими симптомами аутизму. І якщо говорити про спектр та крайні форми вираженості симптомів, то це, з одного боку, соціально ізольовані немовні діти з вираженою інтелектуальною недостатністю, а з іншого – діти з високим інтелектом, розвиненою мовою, але дуже обмеженим колом інтересів та труднощами у спілкуванні й встановленні стосунків (ця частина спектру отримала назву синдрому Аспергера).

Для прикладу познайомимося з кількома дітьми.

Юрчикові 3 роки, він знає лише декілька слів і говорить їх начебто просто так, сам до себе. Хлопчик дуже часто

мружить очі – особливо в нових ситуаціях, коли є багато людей. Якщо пробувати увійти з ним в контакт, то ховається, відвертається і може прикривати очі руками. Так само йому не подобається, коли його торкаються – батьків, ще як хлопчик був немовлям, дуже дивувало, що він не хоче, щоб його брали на руки, і протестує проти цього. Юрчикові подобається бавитися маминим волоссям, стереотипно підстрибувати/танцювати, часом розглядати руки. А також пхати їх до рота. Улюблені ігри: викладати кубики/машинки в рядочок/квадратом, бігати по хаті, сміятися (мама каже, що не розуміє, чому він сміється), багаторазово вмикати/вимикати світло, так само бавитися дверними клямками, відчиняючи/зачиняючи двері, і т.п. Хоча хлопчик і не виявляє особливої ініціативи до контакту з рідними, видно, що він до них прив'язаний, любить, щоб вони були поруч, хоч і бавиться переважно сам. А от на контакт з іншими дітьми та дорослими не йде. Якщо до нього звертатися – переважно не реагує: батьки попередньо обстежували дитину в сурдолога, думаючи, що у нього порушення слуху.

Оксані 5 років, вона вміє читати, хоча і не може розказати, що прочитала. Попри те, що дівчинка начебто знає багато слів, спілкуватися з нею дуже непросто. Зазвичай вона не відповідає на запитання. Лише підказки і наполягання батьків можуть змусити її «видати» віршика чи назвати імена рідних й відповісти на інші прості запитання. У неї специфічна монотонна інтонація – немов у диктора на телебаченні, з якою вона говорить лише слова і фрази. Зі слів мами, дівчинка перебуває переважно «у своєму світі», хоча виразно радіє батькам, коли вони повертаються, їй подобається, коли вони її обнімають, подобається сидіти в них на колінах. Коли ж опиняється

ся серед дітей, то бавиться переважно сама – бігає собі, а до дітей може підійти, доторкнутися і далі побігти. Інколи також виявляє ініціативу до контакту з незнайомими дорослими, але «по-своєму», дуже «дивно»: може незвично близько підходити до них і розглядати їхні обличчя, торкатися рукою волосся, шкіри, немов вивчаючи їх на дотик. Загалом доволі рухлива, робить багато стереотипних рухів руками, підскакує. Може годинами гойдатися на гойдалці. Всюди носить зі собою металеве горнятко, спроба відібрати його викликає у неї бурхливий протест. Не любить змін – прогулянка в парку має відбуватися однаковим маршрутом, який вона дуже добре знає, і вимагає, щоб було саме так.

Ярославові 9 років, він вчиться у третьому класі. Навчання йому йде добре. У нього також добрий розвиток мови і загальний обсяг знань, та й словниковий запас значно більший, ніж у ровесників. Особливе зацікавлення Ярослава – мінерали: він читає енциклопедії, спеціалізовані книжки, має свою колекцію, і, зі слів рідних, якщо б його зовсім не чіпати, то більшу частину часу він би проводив зі своїми каменями. Кожного разу, приходячи зі школи, він обов'язково мусить їх перескладати та перерахувати. А коли проходить з батьками повз книжкові магазини, наполегливо вимагає зайти і пошукати, чи немає якоїсь нової книжки про мінерали/геологію. Може дуже довго розповідати будь-кому про різні види каменів – при цьому, здається, він зовсім не свідомий того, що людині це може бути нецікаво. Спілкуватися з ним загалом непросто, хоч він і може відповідати на запитання, проте часто говорить про своє, про те, що цікаво йому, і мало – до теми співрозмовника. Часом взагалі не відповідає на запитання, мовби не чує, або ж відповідає за деякий час. Має спе-

цифічну інтонацію. Зовсім не розуміє жартів, переносного значення слів. Коли вчителька сказала, що він так точно описав будову комп'ютера, ніби заліз усередину нього, хлопчик здивувався: «Як я міг туди залісти, я ж там не помістився б?»

Має теж дивну ходу, інколи – дивні гримаси. Коли хвилюється чи дуже щасливий, робить специфічний, стереотипний рух руками.

Попри академічні здібності, хлопець, як каже мама, «зовсім не путьовий» у соціальних стосунках. Сам він виявляє дуже мало ініціатив до спілкування, перебуває «у своєму світі, і його це ніби цілком влаштовує». Немає друзів. Спілкується лише з декількома дівчатами з класу, «і то з їхньої ініціативи: вони взяли його під особисту опіку, він для них немов лялька – беруть за руку, ведуть у їдальню, садять, і він по-баранячому дозволяє робити з ним все, що вони хочуть».

Вдома вимагає порядку, «перфекціоніст» – усі шафки мають бути позакривані, усе мусить відбуватися згідно з певними ритуалами: їсти треба з певного посуду, одяг має бути покладаний у певному місці, стільці – стояти рівно за столом, що викликає неабиякий стрес у рідних. Любить тварин – собак і котів, але чомусь боїться хом'ячків.

Мама каже, що він «лагідний і невинний, але в цьому світі він, як марсіанин...»

Хоч в усіх цих випадках діти значно відрізняються між собою, їх об'єднує вже згадана тріада порушень у сфері соціальних стосунків: розвитку мови та спілкування і стереотипна поведінка – хоча самі симптоми цих порушень у різних дітей з РСА можуть бути різними.